

گزارش علمی

گزارش دو گونه از سوسک‌های پوستخوار خانواده Scolytidae در چوب‌های وارداتی از کشور روسیه

رسول امید^{۱*}، ابراهیم عزیزخانی^۲، حمید یارمند^۳، فرگام نینوایی^۴ و اکه لندلو^۵

* نویسنده مسئول، مربی پژوهشی، گروه تحقیقات حفاظت و حمایت، مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور،
پست الکترونیک: rasoul.omid@rifr-ac.ir

۲- استادیار پژوهشی، گروه تحقیقات حفاظت و حمایت، مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور

۳- مربی پژوهشی، گروه تحقیقات حفاظت و حمایت، مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد، بخش اکولوژی دانشگاه علوم کشاورزی سوئد، اسپالا

۵- استاد بخش اکولوژی دانشگاه علوم کشاورزی سوئد، اسپالا

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۰۹/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۰۶/۲۲

سطح اندک جنگل‌های ایران و ضرورت حفظ و صیانت از آنها، امکان برداشت و تأمین چوب مورد نیاز صنایع مرتبط را در کشور فراهم نمی‌کند. بنابراین در حال حاضر برای تأمین نیاز روزافزون به انواع چوب‌آلات، به دلایل مختلف ناگزیر از واردات آن هستیم. واردات چوب از کشور روسیه از طریق بنادر انزلی و آستارا در استان گیلان و بنادر نوشهر و امیرآباد در استان مازندران صورت می‌گیرد. یکی از مهمترین مباحث در بخش واردات، موضوع آفات و بیماری‌های قرنطینه‌ای می‌باشد. از این رو وضعیت آفات و بیماری‌های قرنطینه‌ای طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۸ به مدت سه سال، در قالب طرح تحقیقاتی در بنادر یادشده مورد بررسی قرار گرفت.

در این بررسی، تعدادی نمونه از سوسک‌های پوستخوار خانواده Scolytidae از روی چوب‌های وارداتی از این بنادر جمع‌آوری شد. نمونه‌های مذکور برای شناسایی به دانشگاه علوم کشاورزی کشور سوئد ارسال شد که دو گونه از آنها توسط دکتر آکه لندلو با نام‌های *Pityogenes chalcographus* (Linnaeus, 1761) و *Hylurgops palliatus* (Gyllenhal, 1813) شناسایی گردید. این دو گونه برای فون ایران جدید بوده و در موزه بندپایان مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور نگهداری می‌شود.

گونه *Pityogenes chalcographus* سوسک کوچکی است به طول ۲ تا ۳ میلی‌متر که در آن قسمت سینه به رنگ سیاه و بالپوش‌ها به رنگ قهوه‌ای متمایل به قرمز است. در انتهای هر بال‌پوش ۳ عدد دندانچه وجود دارد که این دندانچه‌ها در حشرات نر بزرگتر از حشرات ماده است. میزبان ترجیحی این حشره گونه *Picea abies* L. (H. Karst.) می‌باشد، ولی به سایر گونه‌های سوزنی‌برگان نیز حمله می‌کند. حشرات کامل در فصل بهار زمانی که دما به بیش از ۱۸-۲۰ درجه سلسیوس می‌رسد، ظاهر می‌شوند. حشرات ماده پس از جفت‌گیری دالانی را در زیر پوست ایجاد کرده و به صورت متناوب در دو طرف آن تخم‌گذاری می‌کنند. پس از تفریخ تخم و رشد لاروها این دالان‌ها به شکل یک ستاره درمی‌آید که در این حالت هر یک از دالان‌های لاروی که به طول حدود ۳ سانتیمتری باشند، در واقع یک

بازو یا شعاع آن را تشکیل می‌دهد. این گونه بسته به شرایط آب و هوایی بین یک تا دو نسل در سال ایجاد می‌نماید (Jackson, 2011; Byers, 1993).

در گونه *Hylurgops palliates* نیز حشرات کامل سوسک‌هایی به طول ۲/۳ تا ۳/۵ میلیمتر هستند که سر و قسمت شکمی در آنها به رنگ سیاه و پیش‌گرده و بالپوش‌ها به رنگ قهوه‌ای متمایل به قرمز است. در این گونه تخم‌ها به رنگ سفید، لاروها بدون پا و c شکل بوده و مانند شفیره‌ها سفید رنگ هستند. گونه‌های مختلف خانواده Pinaceae (*Pinus spp.* و *Picea spp.*، *Larix spp.*، *Cedrus spp.*، *Abies spp.*) توسط این سوسک مورد حمله قرار می‌گیرند. دالان‌های تخم این گونه حدود ۳ تا ۵ سانتیمتر طول دارد و حشرات ماده تخم‌های خود را به صورت تصادفی در گروه‌های کوچک در این دالان‌ها می‌گذارند. این حشره محیط‌های سایه و مرطوب را برای تغذیه و تولید مثل ترجیح می‌دهد. زمستان‌گذرانی در این گونه به صورت حشره کامل در زیر پوست تنه درختان میزبان و یا در خاک می‌باشد. این گونه نیز یک تا دو نسل در سال دارد (Jackson, 2011).

با توجه به این که این دو گونه از روی چوب‌های وارداتی به بنادر فوق‌الذکر جمع‌آوری شده‌اند و استقرار آنها روی سوزنی‌برگان کشور گزارش نشده است و طبق اظهار نظر دکتر لیندلو این گونه‌ها قبلاً از ایران گزارش نشده‌اند، لازم است سازمان‌های اجرایی ذیربط اقدامات و تمهیدات لازم برای اعمال قوانین قرنطینه و ضدعفونی مناسب چوب‌های وارداتی را به عمل آورند. همچنین به موازات آن مؤسسات و مراکز تحقیقاتی در خصوص امکان استقرار آنها روی سوزنی‌برگان کشور را در دستور کار خود قرار دهند.

واژه‌های کلیدی: چوب‌های وارداتی، روسیه، سوسک پوستخوار

منابع مورد استفاده

- Byers, J., 1993. Orientation of bark beetles *Pityogenes chalcographus* and *Ips typographus* to pheromonebaited piddle traps placed in grids: A new trap for control of scolytids. *Journal of Chemical Ecology*. 19:2297-2316.
- Jackson, L., 2011. Exotic Wood Borer/Bark Beetle. National Survey. Guidelines Original . USDA-APHIS-PPQ-CPHST. 264p.